

Specialpædagogik er blevet et særligt felt i skolen

Specialpædagogik trives i folkeskolen, hvor pædagoger står for et væld af forskellige indsatser til børn med særlige behov. Udenfor folkeskolen overlapper specialpædagogikken og den almene pædagogik hinanden. Det viser en stor kortlægning af den specialpædagogiske faglighed.

Hvordan har specialpædagogikken det? Spørgsmålet trænger sig på som det første, da Børn&Unge besøger forsker Bent Madsen på hans hjemmekontor i Humleby på Vesterbro i København. På det hvide skrivebord ligger stakke af plastikcharteks fyldt med print af materiale og noter på orange post-it-sedler til den omfattende rapport om specialpædagogisk faglighed, som han og fire andre forskere fra InklusionsAkademiet og UC Syd er ved at lægge sidste hånd på.

Undersøgelsen er den første omfattende kortlægning af hele det specialpædagogiske felt og kommer på et tidspunkt, hvor der er historisk opbrud på området. Omstillingen til inklusion betyder, at specialinstitutioner lukker over hele landet, og de specialpædagogiske opgaver og indsatser tager vidt forskellige former ude i institutioner og skoler. Gennem et år har forskerne arbejdet med at skabe et overblik.

Bent Madsen byder på kaffe fra stempelkanden i hvide porcelænskopper med mørkeblå kant.

»Det er et godt spørgsmål,« siger han og griner lidt, mens han slår ud med armene og kigger et øjeblik ud ad vinduet, hvor syrener og kirsebærtræer blomstrer i fuldt flor.

»Hvordan har specialpædagogikken det egentlig? Ved du hvad, det findes der to svar på«.

På den ene side har specialpædagogikken det rigtigt godt, forklarer Bent Madsen. Rigtig mange børn bliver i dag udpeget som børn med særlige behov. Der bliver truffet rigtig mange forskellige foranstaltninger for de børn, så der er et 'væld af specialpædagogiske indsatser' i institutioner og skoler.

»På den måde kan man sige, at der virkelig er gang i specialpædagogikken.«

OVERLAP. Men det andet svar er, at hvis man ser på specialpædagogikken som noget, der er afgrænset fra almenpædagogikken, så er det faktisk slet ikke muligt at tale om en 'specialpædagogik', som en praksis for sig selv. Der er så mange overlap imellem, hvad en almenpædagogisk indsats og en specialpædagogisk indsats er, så specialpædagogik som begreb er meget udflydende. Og stort set ingen pædagoger udenfor folkeskolen ser sig selv som 'specialpædagoger', viser undersøgelsen.

»Specialpædagogik kan betyde hvad som helst. På den måde har området svært ved at definere sig som noget særligt i forhold til almenpædagogikken,« siger Bent Madsen.

Undtagelsen er folkeskolen, hvor specialpædagogikken har sit eget egentlige felt og står nævnt i lovgivningen som en særlig pædagogik, der gives til børn, der har behov for særlig støtte.

»Derfor har specialpædagogikken det rigtigt godt som et særligt professions- og praksisfelt på folkeskoleområdet. Der er jo specialklasser, specialskoler og så videre. Udenfor folkeskolen er det meget sværere at afgrænse specialpædagogiske indsatser som en praksis, der adskiller sig fra alle andre pædagogiske indsatser,« siger han.

I dagtilbud og fritidsklubber er den specialpædagogiske indsats næsten fuldstændig integreret i den almindelige pædagogiske praksis. Det er jo også meningen efter inklusionsloven, som blev vedtaget i 2012, forklarer Bent Madsen. ►

»Skolecheferne siger, at pædagogerne kan noget i skolen, som der er fantastisk meget brug for.«

Forsker Bent Madsen, Inklusions Akademiet

Med hele inklusionsdagsordenen er den tidligere 'støttepædagog' nu en uddød race stort set alle steder udenfor skolen, og pædagoger, der varetager specialpædagogiske opgaver, ser i stedet sig selv som 'inklusionspædagoger'. De arbejder ikke som tidligere med at støtte et enkelt barn, men flere børn eller hele børnegruppen på én gang.

»Det er inklusionspædagoger, inklusionsvejledere, ressourcepædagoger, pædagogiske vejledere,« remser Bent Madsen op og tilføjer:

»De har alle mulige titler og fungerer som særlige ressourcer, der skal sprede viden om specialpædagogikken til det almene område. Det foregår på kryds og tværs, og der er virkelig gang i den der vidensdelingstrafik. Man følger børn på tværs af stuerne, så man kan lære af hinandens praksis.«

Pædagoger, der arbejder med børn med særlige behov

på dagtilbudsområdet, ser det ifølge Bent Madsen langt henad vejen som en almenpædagogisk opgave:

»De siger: 'Alle børn er jo ens og har almene behov, derfor skal vi møde børn med særlige behov som alle andre børn'.«

BEGEJSTREDE SKOLECHEFER. I skolen derimod, er de specialpædagogiske indsatser defineret mere konkret som en del af skolen opgave. Det er dog meget forskelligt, hvordan specialpædagogikken praktiseres i skolen, viser undersøgelsen. Der er både en negativ og en positiv fortælling.

»I skolen har man stadig en pædagogrolle, der er meget støttepædagogagtig nogle steder,« fortæller Bent Madsen.

Pædagogerne selv er meget kritiske over for den rolle, hvor de står for at tage sig af de urolige elever, så læreren kan undervise uden forstyrrelser.

Men der er også en anden og mere positiv fortælling, der træder tydeligt frem i undersøgelsen. Når pædagogerne nogle steder er med til både at planlægge og gennemføre undervisningen på lige fod med lærerne, har de noget vigtigt at bidrage med i skolen. Ikke kun i deres egen forståelse, for de høster også stor anerkendelse fra både lærerkolleger og fra de kommunale skolechefer, viser undersøgelsen helt entydigt, forklarer Bent Madsen:

»Skolecheferne siger, at pædagogerne kan noget i skolen, som der er fantastisk meget brug for. Det er et meget overraskende og positivt fund i vores materiale, at forvaltningscheferne siger, at skolen har så meget brug for pædagogernes kompetencer.«

MANGLER BEGREBER. Pædagogernes svaghed er, at deres specialpædagogiske praksis er meget lidt vidensbaseret, mener Bent Madsen. Det er ikke nok, at pædagoger ser det hele barn og er gode til at danne relationer, og at de kan handle spontant og få ting til at ske.

»Man skal også kunne begrunde, hvorfor tryghed er godt, hvorfor det er godt at se det hele barn, og hvorfor barnet ikke skal særliggøres og stigmatiseres. Den type teoretiske begrundelser ser vi ikke i undersøgelsen. Pædagogers viden er meget erfaringsbaseret, det er en viden, de selv har oparbejdet.«

Det gør pædagogerne meget handledygtige, men deres praksis er ikke særligt reflekteret. Det er et problem, mener Bent Madsen. For hvis ikke man har teoretiske begreber om sin faglighed, så kan man heller ikke reflektere over sin praksis.

»Det er en svaghed, fordi pædagogerne ikke har et professionelt sprog og nogle professionelle begreber, der gør det muligt at dele viden,« siger Bent Madsen.

LØFT AF SAMARBEJDET. En, der forsøger at give pædagogerne et professionelt sprog for deres specialpædagogiske praksis i skolen, er forsker og forfatter Andy Højholdt. Han har netop udgivet bogen 'Co-teaching - samarbejde om undervisning', som beskriver en samarbejdsform, hvor lærere og specialpædagoger underviser i fællesskab på lige fod. Både international, især amerikansk, forskning og også Bent Madsens nye undersøgelse peger på, at co-teaching er den bedste metode til at skabe en inkluderende undervisningsform i skolen.

»Grundtanken i co-teaching er, at læreren og specialpædagogen er sammen om at planlægge, gennemføre og evaluere undervisningen, så den retter sig mod alle elever uanset forudsætninger. Det er en anden måde at tænke for eksempel den der inklusionspædagog, som man også har på mange skoler, og som går ind og er brandslukker eller blot laver individuel støtte,« siger Andy Højholdt.

Co-teaching kan give nogle begreber og idéer til, hvordan man helt konkret kan gøre, når man er to i en klasse, forklarer han videre. Bogen beskriver for eksempel alternative variationer til den klassiske opgavefordeling, hvor én (typisk læreren) underviser og én (typisk pædagogen) assisterer. I stedet kan man dele

klassen op i to, have stationsundervisning med flere hold, stille sig ved siden af hinanden oppe ved tavlen, hvor den ene skriver og tegner og en anden instruerer.

»Det kan løfte samarbejdet fra et niveau til et andet,» siger Andy Højholdt.

UD AF PARALLELVÆRDENEN. Signe Sass Bjørch er specialpædagog og underviser i første klasse på Holmeagerskolen efter co-teaching-metoden. Hun har tidligere arbejdet på en specialskole i kommunen.

»Jeg oplevede, at det blev lidt en parallelverden,« siger hun om, hvorfor hun skiftede fra en specialskole til en helt almindelig folkeskole. Hun bruger i dag sine specialpædagogiske kompetencer i samarbejdet med lærerne i en almindelig klasse, der inkluderer børn med autisme. Det handler om at sætte nogle rammer og skabe den tydelige, visuelle struktur, som børn med autisme har brug for. Hun oplever, at hun kan sætte sit præg på undervisningen til gavn for alle eleverne i klassen.

»Det er noget med at tænke den kultur omkring støttepædagoger om,« siger Signe Sass Bjørch og gengiver et citat fra den amerikanske forsker i co-teaching Marilyn Friend: 'For specialpædagoger i skolen gælder det om at være loud and proud'.

»Jeg er en af dem, der er meget tydelig omkring min egen faglighed og det, jeg kan. Når man er det, så møder lærerne en på en anden måde,« siger hun.

Der vil gå mange år endnu, før pædagogerne har fundet deres plads i skolen på lige fod med lærerne, og det er endnu ikke særligt udbredt, at lærere og pædagoger i fællesskab varetager hele undervisningen, viser undersøgelsen af specialpædagogisk faglighed. Men det skal nok komme, vurderer Bent Madsen.

»Det er virkelig på vej mange steder,« siger han.

SEJRET AD HELVEDE TIL. Enten kan man se det sådan, at specialpædagogikken er i en form for opløsning med hele inklusionsdagsordenen, hvor særlige foranstaltninger til de enkelte børn med særlige behov viger til fordel for en inkluderende praksis rettet mod alle børn. Eller også er specialpædagogikken virkelig i opblomstring og breder sig ud over hele den pædagogiske praksis og endda helt ind på andre faglighedens gamle domæner.

Det ene perspektiv er ikke mere rigtigt end det andet. Det kommer an på, hvordan man ser det, mener Bent Madsen:

»Man kan spørge, om specialpædagogik er blevet til almindelig pædagogik? Så har specialpædagogikken jo sejret ad helvede til. Den har sejret så meget, at den er gået i opløsning og er blevet indoptaget af alle mulige andre pædagoger og lærere. Den er til stede alle vegne.«

I specialinstitutioner, specialgrupper, specialklasser og specialskoler eksisterer dog stadig en specialpædagogisk faglighed, der tydeligere kan afgrænses i forhold til den almindelige pædagogik, viser undersøgelsen også. ■

5 POINTER FRA ARTIKLEN

- Specialpædagogikken lever i bedste velgående i folkeskolen gennem et væld af specialpædagogiske indsatser til børn med særlige behov.
- I dag- og fritidstilbud er det langt sværere at få øje på specialpædagogik som en særlig pædagogisk praksis for sig selv.
- Pædagoger i skolen høster stor anerkendelse fra de kommunale skolechefer for deres specialpædagogiske kompetencer.
- Pædagoger mangler dog teoretiske begreber for deres specialpædagogiske praksis, det gør det svært for dem at reflektere og vidensdele med hinanden og andre faggrupper.
- Man kan nærmest sige, at specialpædagogikken har sejret så meget, at den er gået i opløsning og langt henad vejen er blevet optaget i den almindelige pædagogiske praksis.

Foto: Privat

OM FORSKEREN

Bent Madsen er lærer og cand. pæd. Han har tidligere været leder af Nationalt Videncenter for Inklusion og Eksklusion (NVIE) ved UCC. Nu er han selvstændig forsker og konsulent ved Inklusions-Akademiet, som er et netværk af selvstændige forskere. Han arbejder fra sit hjemmekontor på Vesterbro i København.

OM FORSKNINGSPROJEKTET

Forskningsprojektet 'Et signalement af specialpædagogisk faglighed – en undersøgelse af pædagogers varetagelse af specialpædagogiske opgaver' er et samarbejde mellem InklusionsAkademiet og UC Syd. Projektet er finansieret af BUPL. Undersøgelsen består af en spørgeskemaundersøgelse og interview med kommunale chefer og pædagoger, der varetager specialpædagogiske opgaver i dagtilbud, skole, fritidsklubber og indenfor dagbehandling. Resultaterne af undersøgelsen bliver offentliggjort på Folkemødet på Bornholm i weekenden 15.-18. juni.

Skolechefer er vilde med specialpædagoger

85 procent af de kommunale forvaltningschefer med ansvar for skoleområdet mener, at pædagoger i nogen, høj eller meget høj grad besidder de fornødne kompetencer til at løse inkluderende og specialpædagogiske opgaver i skolen på en kvalificeret måde. 88 procent vurderer, at pædagogers specialpædagogiske faglighed aktuelt bringes i spil i skolen i nogen, høj eller meget høj grad.

Kilde: 'Et signalement af specialpædagogisk faglighed – en undersøgelse af pædagogers varetagelse af specialpædagogiske opgaver'.

Specialpædagogikken kommer alle børn til gode

Specialpædagog Signe Sass Bjørch underviser i 1.a på Holmeagerskolen efter metoden co-teaching. Klassen inkluderer fem børn med autisme, men de specialpædagogiske værktøjer kommer hele klassen til gode.

Signe Sass Bjørch arbejder som specialpædagog på Holmeagerskolen, hvor hun co-teacher sammen med lærerne i alle timerne for at inkludere fem børn med diagnoser inden for autismespektrumforstyrrelse i klassen.

Pædagog Signe Sass Bjørch står midt i klassen foran tavlen i en sribet bluse, cowboybukser og hvide sneakers. Børnene fra 1.a på Holmeagerskolen i Greve er på vej ind fra pause. De skal have matematik.

»Ja, værsgo at sætte jer ned,« siger Signe Sass Bjørch med høj og myndig stemme til eleverne, der sætter sig ved borde i to rækker formet som halvcirkler op mod tavlen. Imens står matematiklæreren Fikriye Özcelik bag hende og tegner et skema på tavlen, der visualiserer, at matematiktimen i dag skal foregå som stationsundervisning. Børnene deles op i tre hold, der på skift skal løse forskellige opgaver.

»Vi tager lige en frikvarterssnak først,« siger Signe Sass Bjørch til eleverne.

Signe Sass Bjørch arbejder som specialpædagog på Holmeagerskolen, hvor hun co-teacher sammen med lærerne i alle timerne som en metode til inklusion af de fem børn med diagnoser inden for autismespektrumforstyrrelse i klassen.

Co-teaching er et alternativ til støttepædagogen, hvor den specialpædagogiske indsats er en integreret del af undervisningen af alle eleverne – ikke kun dem, der har fået tildelt støttetimer. Ved at samle fem elever i én klasse, kan Signe Sass Bjørch være med i alle undervisningstimer.

MEST INKLUDERENDE. Grundtanken i co-teaching er, at lærere og specialpædagoger er sammen om at planlægge, gennemføre og evaluere undervisningen. International forskning viser, at det er den mest inkluderende undervisningsform i skolen. En endnu ikke offentliggjort undersøgelse af specialpædagogik i dansk sammenhæng peger på det samme.

»Forskning viser, at co-teaching er den bedste måde at gøre det på, og det går også igen i vores undersøgelse, at det virker bedst, når pædagoger og lærere planlægger og

6 forskelle

Hvad er co-teaching

Co-teaching er en undervisningsform, hvor to forskellige, men ligeværdige professionelle planlægger, gennemfører, evaluerer og udvikler undervisning sammen. Fx en lærer og en specialpædagog. Co-teaching adskiller sig fra andre former for samarbejde i skolen på 6 måder:

Samtidig

To professionelle iscenesætter læreprocesser for eleverne samtidig. Det betyder færre elever pr. voksen.

Afklaret forskellighed

I co-teaching søger man aktivt at drage nytte af hinandens forskelligheder – fagligt såvel som personligt.

Fælles didaktisk proces

Læreprocesser planlægges, gennemføres og evalueres i fællesskab.

Aktiv rolle

Begge parter i samarbejdet har en aftalt aktiv rolle i undervisningen.

Diversitet som styrke

Elevernes forskellighed bliver håndteret sådan, at undervisningen rummer både fagligt og socialt udfordrende rammer for alle i fællesskabet.

Læring

Målet er læring – både blandt børnene og blandt de voksne. De voksne skal lære af hinanden ved at planlægge, gennemføre og udvikle undervisning i fællesskab.

Kilde: 'Co-teaching – samarbejde om undervisning' af Andy Højholdt, udgivet på Hans Reitzels Forlag: I bogen og på coteach.dk, kan du læse mere om co-teaching og Holmeagerskolen.

underviser sammen,« siger forsker Bent Madsen, der står bag den nye undersøgelse.

Co-teaching er stadig en ny samarbejdsform i dansk sammenhæng, men erfaringerne fra blandt andet Greve skal vise vejen og udbrede samarbejdsformen, fortæller forsker og forfatter Andy Højholdt, der netop har udgivet den første danske bog med anvisninger og erfaringerne fra blandt andet Holmeagerskolen.

»Det er en måde at få det specialpædagogiske ind i klassen som et bærende fundament. Det har alle børn glæde af. Erfaringerne fra Greve er, at børnene med autismespektrumdiagnoser scorer rigtig fint i læsetest, og de trives og har det rigtig godt i klassen. Så det kan fungere – godt endda,« siger han og tilføjer:

»Den ekstra ressource er en støtte til hele klassen, som de andre børn også får glæde af.«

SNAK-O-METERET. Signe har fået talt med børnene i 1.a om et par konflikter fra frikvarteret, og matematikundervisningen kan gå i gang.

»Nu sætter jeg 'snak-o-meteret' på fire,« siger matematiklærer Fikriye Özcelik og drejer pilen på snak-o-meteret, der hænger ved siden af tavlen, hen på det røde felt med firtallet, der betyder, at børnene skal være 'stille som en ninja'.

'Snak-o-meteret', visualiseringen af undervisningen på tavlen og andre værktøjer, som et stort ur, der hele tiden viser, hvor lang tid, der er til næste etape af timen, er alle sammen specialpædagogiske værktøjer, som Signe Sass Bjørch har bragt med ind i undervisningen. Børn med autisme har brug for en tydelig visuel struktur, så værktøjerne er en måde at sætte rammer på for dem, så de ikke mister orienteringen undervejs og glemmer, hvad de skal.

TÆT RELATION. Børnene deler sig op i tre hold. En gruppe løser opgaver på kopiark, en gruppe har matematikbogen og linealer fremme, og den sidste gruppe har 'matematikfessor' på iPads. På den måde kan Fikriye Özcelik og Signe Sass Bjørch sætte sig ned ved hvert deres bord og hjælpe elever, der har brug for det.

»Det kommer i den grad også resten af klassen til gode, at vi altid er to. Man når at have en tæt relation til alle de andre elever også,« siger Signe Sass Bjørch, da hun sidder på lærerværelset efter timen.

»Magien ved det her er, at man nytænker måden at lave inklusion på. Det er en langsigtet vedvarende indsats for hele klassen, og ikke en AKT-lærer eller støttepædagog, der kommer og går igen.« ■